

1976 szeptember 19.

Vasváry Ödön újabb felfedezése Washington

találkozása Kováts Mihállyal

Vasváry Ödön, az amerikai magyarság történetének elmélyült kutatója és egyedülállóan kiváló tehetségű művelője, újabb eredménnyel szaporította történetírói sikereit. Az AMERIKAI MAGYAR VILÁG-ban jelentette be felfedezését a következőkben:

Arra sohasem gondoltunk, mert lehetetlennek tartottuk, hogy az amerikai haderő fővezére, — Washington és a hontalan idegen tiszt között valamilyen személyes érintkezés, esetleg találkozás, beszélgetés történt volna. Pár héttel ezelőtt azonban váratlanul rendelkezésünkre állt, egy Washington által írt hosszabb levél, amelyben maga a fővezér ír az első és bizonyára egyetlen ilyen személyes találkozásról, név szerint megemlítve a magyar hőst, és több sorban írva le a benyomást, amit az addig ismeretlen magyar katonával lefolyt beszélgetés keltett benne, Kováts személyét, katonai képességeit és az önmagáról adott ismertetést illetően.

★

A levélnek azonban nemcsak a történelmi jelentősége, hogy tanúsítja Washington és Kováts közti találkozást, hanem igen fontos vitát dönt el, amely arról folyt, hogy mikor érkezett Kováts Mihály Amerikába. Erről Vasváry Ödön ezeket mondja el tanulmányában:

A levél némi világosságot vet Kováts Amerikába érkezésének időpontjára is. Ezt a dátumot pontosan még mindig nem ismerjük. Híressé vált első levelét latinul írta francia földön Franklin Benjaminhoz Párizsba, 1777. január 13-án. A most előkerült Washington-level Morristownban (N. J.) íródott 1777. május 17-én. Kováts tehát ennek a dátumnak előtte ért ide, valószínűleg nem sok idővel a Washingtonnal történt találkozás előtt. A pontos dátum tehát valószínűleg pár hét lehet a találkozás dátuma előtt. Nem Pultaskival jött, aki csak később, 1777. július 23-án érkezett Amerikába.

★

Vasváry Ödön, Kováts Mihály amerikai korának kitűnő ismerője, ezután megkapó lélektani rajzát adja annak a hangulatnak, amelyben Washington morristowni főhadiszállásán fogadta a tengerentúlról érkező és nála jelentkező huszártisztet:

Washington a levelet a Continental Congress egyik fontos tagjához küldte azért, mert a legmagasabbrangú tisztek kinevezése a kongresszus hatáskörébe tartozott. A levélben Washington azt a jól ismert véleményét hangoztatja, amelyet az idegen földről jött ajánlkozó katonákkal szem-

ben érzett, akikkel már akkor nem egyszer keletlen tapasztalatai voltak. Ervei is jól ismertek: az idegeneket semmi érzelmi kapcsolat nem fűzi Amerikához, az itteni nyelvet nem beszélik, pedig parancsaikat ezen a nyelven fogják kapni és adni. Az amerikai tisztek nem szívesen szolgálnak idegen, magasabbrangú tisztek alárendeltjei gyanánt, és különben is — mondja Washington — „Ügyünket a saját népünknek kell támogatnia, nem néhány éhes kalandornak”. (By the zeal and activity of our own people that the cause must be supported and not by a few hungary adventurers.)

Azt is hangoztatja Washington, hogy az idegen katonák szavahihetőségéhez is kétség fér. Önmagukat mindig eltúlozva mutatják be, állításait nem tudják igazolni, mert papírjaik állítólag elvesztek. „Ez a rendes magyarázat” — mondja.

★

Vasváry Ödön, miután ismertette a Washington főhadiszállásán uralkodó tartózkodó hangulatot az Európából érkező tisztekkel szemben, közli a találkozásról szóló, Washington levelében található beszámoló magyar fordítását. Washington így írja le a kongresszus elnökének, hogyan jelentkezett nála és milyen benyomást tett rá Kováts Mihály:

Az amerikai magyar történelem számára legfontosabb pár sor ezek után következik, mint az elég hosszú levél befejező sorai, amelyek magyar fordításban így hangzanak:

„Mire ez a levél kezébe jut, vagy esetleg már az előtt, a kongresszust egy magát Fabricy Kováts Mihálynak nevező férfi fogja felkeresni, aki saját elbeszélése szerint kiválóan értékes katonatiszt volt Poroszországban (Most valuable officer). Hogy milyen igazoló írásai vannak, azt nem tudom, de ami keveset láttam belőle (Kovátsból), azoknak nagyon erősnek kell lenniök, hogy engem is meggyőzzenek az illető férfi fontosságát illetően, mert ha a tolmács híven fordította le szavait, elbeszélésében többször megbotlott.”

Washington stílusa rendkívül tömör. Ebből a pár sorból sok minden kiolvasható. Az első, általános megállapítás az, hogy Kováts nem tett nagyon kedvező benyomást Washingtonra. A tárgyalás meglehetősen lassú és vontatott lehetett, mert tolmácsra volt szükség. Washington csak angolul tudott, Kováts pedig csak magyarul és németül, de latinul is tudott beszélgetni. A tárgyalás bizonyosan németül folyt le, tolmáccsal, aki esetleg nem is adta vissza Kováts német beszédének árnyalatait. Washington nem volt biz-

tos benne, hogy a tolmácsolás teljesen hű volt.

Kováts, akinek semmi oka nem volt önmagának felnagyítására, kétségtelenül az igazat mondotta. Bizonyosan elsorolta katonai múltját, a „Pour le Merite” magas érdemrenddel történt kitüntetését stb., amit Washington, megbocsáthatóan, valószínűleg el sem hitt, és csak az idegenektől megszokott nagyzolárnak tartott. — A „megbotlott” szó a levélben: „tripped”, ami azt jelenti, hogy egyes állításaiban Kováts esetleg ellentmondott magának. Ezt a szót Washington valószínűleg azért használta, mert kétségei voltak a tolmácsolás pontossága felől.

Azután: az ötven éven felüli Kováts, aki 6—7 évvel volt idősebb Washingtonnál, a beszélgetés napján aligha mint valami daliás lovastiszt jelent meg az amerikai fővezérnél. Ezt a kort abban az időben már az öregség kezdetének tartották, de még sokkal később is. Az 55 éves korban elhunyt Bem tábornokot, a 48-as magyar szabadságharc jeles lengyel származású tábornokát, ugyanilyen idős korban már „apónak” hívták a saját katonái. Kováts szegényen került át Amerikába, és valószínű, hogy Washington előtt nem egy „stramm” lovastiszt jelent meg, hanem egy fáradt, öreg, egyszerű ember, aki a keserves, 30—40 napba kerülő óceáni hajózás gyötrelmeit még ki sem heverte, akiről nem igen lehetett leolvasni régi huszárbravurok elkövetését, és bajos volt elhinni, hogy az amerikai haderőnek magasrangú, sikeres tisztje válhat belőle.

★
Mi, magyarok Amerikában, valamennyien hála-lásan köszönjük Vasváry Ödönnek ezt az újabb felfedezését. Az amerikai magyar életnek ez a törékeny, bölcs öregje, aki fáradhatatlan szeretettel és szinte mindennapi törődéssel és munkával igyekszik népének az új világban elért eredményeit összegyűjteni, hogy azzal népünk a maga ereje, tehetsége, életrealitása és tudása elismerésért érveljen, új eredménnyel ajándékozott meg bennünket. Kováts Mihály már Pulaski előtt megérkezett Amerikába. És habár érkezésekor nem fogadták elismeréssel, később kivívta magának Washington elismerését is, és Washingtonnak két év múlva, mikor Charleston védelmében Kováts hősi halált halt, el kellett ismerni, hogy ennek a magyar huszárnak ember-sége és tudása rendkívüli volt. A magyar huszár megítélésében tévedett. Mint annyi magyar megítélésében tévedtek Amerikában. És Kováts Mihály azért van olyan közel a szívünkhöz. Osztozott az általános magyar sorsban: kivívni az elismerést az előítéletekkel szemben. (E. I.)

